MICHAŁ DAHL ►►

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

**Sprawozdanie z cyklu spotkań z serii
„Orient Express”, Toruń, 2017 r.****Report from the series of meetings „Orient Express”, Toruń, 2017****Отчет о серии встреч «Ориент Экспресс», Торунь, 2017**

Jednym z najważniejszych wyzwań stojących przed społeczeństwami XXI w. jest potrzeba prowadzenia wielowymiarowego dialogu międzykulturowego, którego istotnym elementem jest dialog międzyreligijny. Potrzeba ta jest widoczna nie tylko na przykładzie mającego wielowiekowe tradycje dialogu chrześcijańsko-muzułmańskiego, ale wydaje się być elementem kluczowym w rozwiązaniu szeregu konfliktów, w których stronami są także przedstawiciele innych kultur i wyznań, a do których eskalacji dochodzi m.in. w regionie Bliskiego Wschodu, Północnej Afryki czy Azji Południowo-Wschodniej i Wschodniej. Walka z rasizmem, nietolerancją religijną i kulturową, umacnianiem opartych na fałszywych przeświadczeniach stereotypów, a także niechęcią – czy wręcz wrogością – wobec wyznawców innych religii, stała się jednym z głównych problemów, z którymi musi sobie poradzić globalizujący się świat. Problemy te są szczególnie widoczne na kontynencie europejskim (zwłaszcza po rozpoczęciu tzw. kryzysu migracyjnego), a w każdym z państw objawiają się w inny sposób. Odmierna jest też perspektywa patrzenia na wyżej opisane problemy i ich implikacje, podobnie jak podejmowane przez poszczególne państwa europejskie działania (lub ich brak), mające na celu zapobieganie aktom przemocy i niepokojom społecznym. Wspólnym mianownikiem w każdym

przypadku wydaje się być brak elementarnej wiedzy o „czynniku obcym”, który jawi się społeczeństwu europejskim jako „inny”, a przez to „niebezpieczny” i „zagrożający europejskim wartościom i tożsamości” (Taras, 2012, s. 1–20). Owym „czynnikiem obcym” w kontekście kryzysu migracyjnego stał się islam, a działania związane z popularyzacją wiedzy o świecie islamu i obalaniem fałszywych stereotypów na temat tej religii oraz jej wyznawców okazały się wręcz niezbędne dla zapewnienia pokojowej koegzystencji mieszkańców Starego Kontynentu¹.

Wagę opisanych wyżej problemów dostrzegli członkowie Koła Naukowego Arabistów „Zahra as-Sahra”, działającego na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu pod opieką dr Magdaleny Lewickiej. 20 stycznia 2017 r. zainaugurowali oni projekt „Orient Express”, zaplanowany jako dziesięć spotkań odbywających się raz w miesiącu na przestrzeni 2017 r. (z wyłączeniem okresu wakacyjnego (lipiec–sierpień)). W roli prelegentów wystąpili zarówno eksperci reprezentujący krajowe ośrodki naukowe, jak i przedstawiciele środowiska muzułmańskiego. Na miejsce spotkań Organizatorzy wybrali Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu” w Toruniu (Wały gen. Sikorskiego 13), którego atmosfera sprzyjała naukowym rozważaniom oraz wymianie myśli i poglądów. Wstęp na wszystkie wydarzenia w ramach cyklu był wolny.

Chcąc dotrzeć do jak największej grupy osób potencjalnie zainteresowanych proponowaną tematyką, członkowie Koła Arabistów przeprowadzili skuteczną kampanię promocyjną projektu, docierając do najważniejszych regionalnych mediów, w tym mediów skierowanych do studentów i doktorantów². W działania promocyjne aktywnie włączyła się również opiekun koła dr Magdalena Lewicka, m.in. poprzez udzielenie wywiadu nt. projektu i przyczyn jego realizacji, wyemitowanego przez TV Toruń dn. 17 stycz-

¹ Potrzeba prowadzenia działań edukacyjnych na temat islamu, w szczególności stosunku jego wyznawców do prowadzenia wojen i kontaktów z przedstawicielami innych religii, stała się przedmiotem zainteresowania organizacji międzynarodowych oraz naukowców z całego świata, dostrzegających w tej materii potencjał do zmiany nastawienia społeczeństw zachodnich wobec imigrantów z obszarów odmiennych kulturowo (Shaffer, 2016).

² Artykuły na temat projektu ukazały się m.in. na oficjalnej stronie internetowej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika („Orient Express” o dialogu, 2017) oraz portalach: „torun.pl” (Orient Express: Przystanek..., b.d.), „dziendobrytorun.pl” (Orient Express..., 2017), „cojestgrane24” (Cykl..., b.d.) i „studentnews.pl” („Orient Express” o literaturze, 2017).

nia 2017 r. (Rozmowa..., 2017). Jak zauważyła dr Lewicka, bezpośrednim asumptem do organizacji „Orient Expressu” – poza działalnością statutową Koła Naukowego Arabistów „Zahra as-Sahra” – był rasistowski atak na studentów tureckich przebywających w Toruniu w ramach programu Erasmus, do którego doszło w nocy z 7 na 8 października 2016 r. Przygotowana przez studentów inicjatywa doskonale wpisała się więc w przyjętą po atakach strategię władz miasta Torunia, w myśl której „samo zwiększenie środków bezpieczeństwa nic nie da”, konieczna jest edukacja od podstaw, szczególnie wśród ludzi młodych, gdyż do takich właśnie zaliczali się atakujący³. Jak wskazała dr Magdalena Lewicka w rozmowie z dziennikarzami portalu „dziendobrytorun.pl”,

„[Organizatorzy, przyp. M.D.] [c]hcieliby, by projekt „Orient Express” był odpowiedzią na te zarzuty i wyraźnym dowodem na to, że studenci nie tylko nie milczą w tej sprawie, ale są zaangażowani w działania na rzecz edukacji społecznej, tolerancji i akceptacji dla odmienności, a także na rzecz budowania pozytywnego wizerunku naszej uczelni i naszego miasta jako miejsc i środowisk otwartych na inne kultury. A przede wszystkim na – budzącą w ostatnim czasie wiele kontrowersji i obaw – kulturę arabsko-muzułmańską, której poznaniu i lepszemu zrozumieniu służyć ma przygotowany przez Koło Naukowe cykl spotkań” (Orient Express..., 2017).

Wyjaśnienie powodów organizacji projektu, podobnie jak nawiązanie do legendarnego pociągu pasażerskiego, który od 1883 r. łączył Stary Kontynent ze światem islamu, a do którego w sposób bezpośredni odwołuje się nazwa przedsięwzięcia, stały się nieodłącznymi elementami przemowy dr Magdaleny Lewickiej, którą otwierała każde ze spotkań cyklu. Kierownik Pracowni Języka i Kultury Arabskiej UMK każdorazowo podkreślała również, iż „W podróż „współczesnym składem” Orient Expressu są zaproszeni wszyscy zainteresowani, wszyscy ci, którzy są ciekawi świata, zafascynowani innymi kulturami i odległymi lądami w relacjach interesujących osób. Zaproszeni goście prezentować będą wciąż tak mało znany, a zarazem tak intrygujący świat muzulmańskiego Orientu, jego dziejów i współczesności oraz różnych aspektów kultury, a wszystko to w wykładach, prelekcjach, dyskusjach oraz ilustrowanych tysiącami bajecznie kolo-

³ Opinię taką wyraził Prezydent Miasta Torunia Michał Zaleski w rozmowie z dziennikarzami „Gazety Wyborczej” (Tokarczyk, 2016).

rowych zdjęć opowieściach z wypraw pełnych bliskowschodnich zapachów i smaków (...) Będzie to niezwykła podróż Orient Expressem, którego każdy przystanek przeniesie uczestników w inny obszar arabsko-muzułmańskiej tradycji i codzienności” („Orient Express” o dialogu, 2017).

Poszczególne „przystanki” Orient Expressu poświęcone były zagadnieniom kluczowym dla zrozumienia specyfiki arabsko-muzułmańskiego obszaru kulturowego. Tematyka kolejnych spotkań wraz z zaproszonymi ekspertami prezentowała się w następujący sposób:

1. 20 stycznia 2017 r. – „Konflikty” – dr Bassam Aouil, prof. UKW („Wojna w Syrii – jeden z największych konfliktów w historii Bliskiego Wschodu”), mgr Małgorzata Al-Shahari („Houthi – kim są przedstawiciele jednej z głównych stron w obecnie trwającym konflikcie w Jemenie?”);
2. 24 lutego 2017 r. – „Religia” – dr Marta Woźniak-Bobińska („Krzyże wśród minaretów: chrześcijanie na Bliskim Wschodzie”), mgr Małgorzata Al-Shahari („Polka w sercu islamu. Moja pielgrzymka do Mekki”);
3. 28 marca 2017 r. – „Kultura” – prof. dr hab. Marek M. Dziekan („Kultura tradycyjna w świecie arabskim – przesady, czary, wróżby”), dr Michał Moch („Hip-hop arabski. Tożsamość, naród, diaspora”);
4. 25 kwietnia 2017 r. – „Kobieta” – mgr Blanka Rogowska („Muzułmanka – kobieta wyzwolona czy zniewolona?”), dr Magdalena Lewicka („Wiatr przemian pod niqabem – kobieca twarz jemeńskiej rewolucji”);
5. 24 maja 2017 r. – „Literatura” – dr Magdalena Kubarek („Literatury znane i nieznane – współczesna proza arabska”), Musa Czachorowski („Między stepem a wierszem. Wieczór autorski”);
6. 23 czerwca 2017 r. – „Podróże” – mgr Małgorzata Al-Shahari („Twarze i oblicza Jemenu. W poszukiwaniu rodzinnych korzeni”), dr Zdzisław Preisner („W Libanie, Syrii i Jordanii – trzy kraje Bliskiego Wschodu”);
7. 22 września 2017 r. – „Sztuka i język” – prof. dr hab. Swietłana Czerwonnaja („Meczet – zwierciadło islamu”), mgr Sumaya Al-Hawary („Sezamie, otwórz się!” – warsztaty językowe);

8. 26 października 2017 r. – „Muzułmanie w Europie” – dr hab. Agata Nalborczyk („Muzułmanie w Europie – mity i rzeczywistość”), prof. dr hab. Swietłana Czerwonnaja („Konflikty wokół budowy meczetów w Europie na tle sytuacji społeczno-politycznej i narastającej islamofobii”);
9. 21 listopada 2017 r. – „Polscy muzułmanie – Tatarzy” – mgr Rafał Berger („Hassan i Maciej Konopaccy – Tatarzy bydgoszczanie”), dr Magdalena Lewicka („Kitaby, hramotki i daławary – rękopiśmienne księgi polskich Tatarów”);
10. 15 grudnia 2017 r. – „Dialog” – Nedal Abu Tabaq („Dialog w świetle tradycji i nauk islamu”).

Analizując przebieg poszczególnych spotkań w ramach programu „Orient Express”, zarówno części wykładowej, jak i części przeznaczonej na pytania od publiczności i dyskusję, można pokusić się o kilka uwag o charakterze ogólnym. Po pierwsze na uznanie zasługuje popularność projektu. Pomimo faktu, iż „Orient Express” został przygotowany po raz pierwszy, począwszy od pierwszej odsłony zyskał sobie grono sympatyków, którzy regularnie uczestniczyli w każdym z kolejnych „przystanków”. Poza wspomnianą grupą w spotkaniach brały udział także osoby niezwiązany ze środowiskiem naukowym, które – z uwagi na zainteresowanie formułą – wraz ze studentami szkół wyższych z całego regionu sprawili, iż w Czytelnicy Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu” trudno było znaleźć wolne miejsce siedzące. Kolejną wartą odnotowania cechą spotkań była przyjazna atmosfera, sprzyjająca wymianie myśli i poglądów. Pomimo początkowych obaw Organizatorów, przygotowane w ramach projektu spotkania wolne były od kłótni i agresywnych wypowiedzi, choć tematów kontrowersyjnych w „rozkładzie jazdy” nie brakowało. Warto również podkreślić, iż „Orient Express”, przygotowany przez studentów, najliczniejszą widownię zgromadził właśnie z grupy ludzi młodych. Biorąc pod uwagę założenia Organizatorów, korespondujące z przyjętą przez władze miasta strategią walki z przejawami nietolerancji, należy uznać to za niewątpliwą sukces.

Za najbardziej adekwatną ocenę zrealizowanego w 2017 r. cyklu spotkań w ramach projektu „Orient Express”, przygotowanego przez członków Koła Naukowego „Zahra as-Sahra” wraz z Opiekunem Naukowym, dr Magdaleną Lewicką, najlepiej posłużyć może entuzjastyczna reakcja uczestników ostatniego z cyklu spotkania na zapowiedź zorganizowania drugiej edycji

projektu w kolejnym roku kalendarzowym. W opiniach uczestników przeważała konkluzja, iż trudno byłoby znaleźć lepszy moment i lepszą formę, by mówić o zrozumieniu, szacunku i tolerancji wobec odmiennych kultur oraz konieczności działań na rzecz edukacji społecznej, niż ta, którą wybrali Organizatorzy „Orientu”. Podkreślony został także wkład Organizatorów, szczególnie Kierownik Pracowni Języka i Kultury Arabskiej UMK, dr Magdaleny Lewickiej, na rzecz budowania pozytywnego wizerunku naszej uczelni i naszego miasta jako środowisk otwartych na inne kultury, w tym kulturę arabsko-muzułmańską. Organizatorzy zadeklarowali, iż kolejna edycja projektu, podobnie jak obecna, została objęta patronatami honorowymi: Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego Piotra Całbeckiego, Prezydenta Miasta Torunia Michała Zaleskiego, prorektora ds. studenckich i polityki kadrowej UMK, prof. dr. hab. Andrzeja Sokali i Stowarzyszenia Vox Humana, a także patronatami naukowymi Pracowni Języka i Kultury Arabskiej UMK oraz Polskiego Towarzystwa Orientalistycznego.

MGR MICHAŁ DAHL

Centrum Studiów Europejskich im. J. Monneta
Wydział Politologii i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
ul. Stefana Batorego 39L, 87-100 Toruń, Poland
dahl.michal@gmail.com

Bibliografia

- Cykl „Orient Express” – „Przystanek konflikty” (b.d.). Pobrane z: <http://cojestgrane24.wyborcza.pl/cjg24/Torun/1,45,353387,Cykl--Orient-Express---Przystanek-konflikty-.html>.
- Orient Express: Przystanek Konflikty* (b.d.). Pobrane z: <http://www.torun.pl/pl/orient-express-przystanek-konflikty>.
- „Orient Express” o dialogu (2017, 14 grudnia). Pobrane z: <https://www.umk.pl/studenci/wiadomosci/?id=20171214144126>.
- Orient Express o literaturze* (2017, 24 maja). Pobrane z: <https://bydgoszcz.student-news.pl/s/34/53033-Bydgoszcz-Torun-imprezy-koncerty-informacje/4097550-ORIENT-EXPRESS-O-LITERATURZE.htm>.

Orient Express w Toruniu! Poznaj sekrety Wschodu (2017, 19 stycznia). Pobrane z: https://ddtorun.pl/pl/14_kultura_i_edukacja/8534_orient_express_w_toruniu_poznaj_sekrety_wschodu.html.

Rozmowa dnia (2017, 17 stycznia). Pobrane z: <http://www.toruntv.pl/movie/show/11583>.

Shafer L. (2016, 23 listopada). *Dismantling Islamophobia*. Pobrane z: <https://www.gse.harvard.edu/news/uk/16/11/dismantling-islamophobia>.

Taras, R. (2012). *Xenophobia and Islamophobia in Europe*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Tokarczyk M. (2016, 9 listopada). „Tydzień tolerancji” po rasistowskich atakach w Toruniu. Pobrane z: <http://torun.wyborcza.pl/torun/1,48723,20953192,tydzien-tolerancji-po-rasistowskich-atakach-w-toruniu.html>.